

Inhoud

Toespraak dhr. J.C.E.M. Bouwens, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië.....	1
Toespraak mw. M.M. van 't Veld, Burgemeester Gemeente Amstelveen.....	4
Toespraak Luitenant-kolonel E.R.L. Saiboo, Algemeen Voorzitter Bondsbestuur van de Bond van Wapenbroeders.....	6
Gedicht dhr. H.J. de Bont	8
Toespraak dhr. T. La Lau	9

Toespraak dhr. J.C.E.M. Bouwens, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië

Geachte dames en heren, dierbare aanwezigen,

Van harte heet ik u allen welkom bij de jaarlijkse herdenking van alle Gevallen en Slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in het algemeen en die in Nederlands Indië in het bijzonder.

Dit jaar is het 75 jaar geleden dat Japan Nederlands-Indië binnenviel. Na de slag in de Javazee volgende de Japanse bezetting van Nederland-Indië. Onschuldige burgers werden in kampen geïnterneerd, militairen werden krijgsgevangen genomen en ter werk gesteld aan o.a. de beruchte Birma spoorlijn. Het begin van een tijd vol angst, dreiging en onzekerheid. De Japanse bezetting betekende een keerpunt in de geschiedenis en tekende het leven van vele mensen.

Na drieënhalf jaar bezetting kwam er door de capitulatie van Japan op 15 augustus 1945 – morgen dus 72 jaar geleden - een einde aan de oorlog in Zuidoost-Azië en tegelijk van de Tweede Wereldoorlog voor het Koninkrijk der Nederlanden.

Zij die het hebben meegemaakt, kunnen er over getuigen. Veelal deed men dat niet. Na de oorlog praatte men niet. Tegenwoordig is dat gelukkig anders. Wij beseffen ons het grote belang van de persoonlijke verhalen achter de historische gebeurtenissen. De verhalen geven de geschiedenis immers een gezicht. Wie waren die mensen? Hoe wisten zij onder de meest erbarmelijke omstandigheden - zowel binnen als buiten het kamp - te overleven?

Zo zijn wij dankbaar voor de getuigenis van de heer Tjaco La Lau. Hij is vanavond in ons midden en zal zijn ervaringen met ons delen. Hij verbleef met zijn moeder met zes kinderen in het Tijdengkamp. Zijn vader overleed tijdens de oorlog in Burma aan

uitputting en ondervoeding. Van harte heet ik u en uw vrouw, die de Duitse bezetting hier in Nederland meemaakte, uw dochter en andere naaste familieleden hier van harte welkom. Fijn dat u er bent.

Vorig jaar sprak hier mevrouw Yvonne Noordam - Weygers. Zij deelde met ons haar indrukwekkende aangrijpende verhaal, hoe zij als 12-jarige werd geïnterneerd en hoe zij drie kampen op Midden-Java wist te overleven. Op 26 oktober 2016 is zij overleden. Ik noem haar naam hier vanavond met ere.

Na afloop van de herdenking zijn schilderijen van haar hand te bewonderen. Haar stem spreekt niet meer. Maar de schilderijen spreken voor zich. Haar kinderen hebben deze schilderijen gedoneerd aan het scholenproject 'Ontmoeten- en (Her)denken'

Zij die de Japanse bezetting overleefden als kind voelden het 'stille verdriet' van hun ouders en grootouders. Men moest huid en haar verlaten. En vertrokken hals over kop.

De verhalen van de Indische Nederlanders die in de jaren veertig, vijftig en zestig naar Nederland kwamen, vielen in dorre aarde. De minst erge reactie was: 'Wij hebben het hier ook niet makkelijk gehad (doelend op de Duitse bezetting). Men kon zich in Nederland geen voorstelling maken van wat daar is gebeurd. Vandaar dat het zo belangrijk is om de verhalen uit die tijd te delen. Niet om ze te wegen, wel om ze te overwegen, om ze te reflecteren, de verhalen van de mensen die het hebben meegemaakt te erkennen en de gevallen en slachtoffers te gedenken.

Herdenken is immers een erezaak. Door hier ieder jaar weer samen te komen, eren wij hen die vielen voor onze vrijheid. Door aan ze te denken, door de twee minuten stilte en door het leggen van de bloemen en de kransen.

Wij gedenken alle gevallen en slachtoffers, de vele burgers, onschuldige slachtoffers en de vele militairen die vielen tijdens de oorlogsjaren en de nasleep ervan. Zij die streden voor onze vrijheid. Zij die de bereidheid hadden om te dienen. Jonge militairen die werden uitgezonden naar de overzeese gebieden, die niet wisten wat ze daar zouden mee gaan maken. Hoe bereid je je daar ook op voor? Militairen als Willem van Lith en luitenant-generaal Ted Meines. Zij waren hier jaar-in-jaar-uit aanwezig en gaven de militairen die in Nederlands-Indië en in Nederlands Nieuw-Guinea dienden een gezicht. Vorig jaar zijn ze ons alsnog ontvallen. Ook hun namen noem ik hier met respect en eerbied opdat zij mogen rusten in vrede.

Terwijl wij hier samenkomen om te herdenken, om stil te staan bij alle oorlogsslachtoffers, komen wij hier ook samen om ons bewust te zijn van de vrijheid waarin wij vandaag de dag mogen leven. Wij vieren onze vrijheid. Een vrijheid die voor

ons misschien gewoon is. Maar alleen al door de vluchtelingen die in onze regio worden opgevangen, blijkt dat vrijheid niet overal vanzelfsprekend is. Onze vrijheid is iets om te koesteren, om te vieren en om door te geven.

Tijdens de dodenherdenking van 4 mei aan de Amsterdamseweg eerder dit jaar noemde onze burgemeester: ‘Vrijheid is een werkwoord’. Een uitspraak die mij prikkelde en mij tot nadenken aanzette: Ik vrijheid?, dacht ik toe, nee! Wij vrijheden? Ja: Wij leven heden in vrijheid!! ‘Waar mensen samenleven, bestaat vrijheid alleen als wij die met elkaar delen, als wij elkaar de ruimte geven, als wij samen alert blijven op bedreigingen.’ Zo is het maar net! Vrijheid is van ons allemaal. Zij verlangden ernaar in Nederlands-Indië, wij koesteren het hier nu en geven die vrijheid door, aan onze kinderen en kleinkinderen. Moge het zo zijn!

Toespraak mw. M.M. van 't Veld, Burgemeester Gemeente Amstelveen

Het is november 2016. Moe van de vliegreis van Nederland naar Japan en de uren tijdsverschil sta ik bij de 'Lunch for Dutch war victims' in Tokyo. Een bijeenkomst die Japan jaarlijks organiseert, uit respect voor overlevenden en om gevallen te eren.

De ruimte is vol. Een oude, frêle mevrouw komt naar voren. Ze is enorm zenuwachtig, maar uit haar ogen straalt kracht.

Ze neemt het woord. Haar hand trilt. Haar stem kraakt. Maar haar woorden komen binnen. Ze vertelt over wat ze meemaakte ten tijde van de Japanse bezetting in Nederlands Indië. Over verschrikkingen. Over onzekerheid. Over angst. Maar ook over opluchting en dankbaarheid dat ze hier kan staan. Terwijl velen haar dat niet na kunnen doen.

Ze was bijna niet gekomen. Waarom zou ik naar Japan komen? Waarom zou ik naar het land van mijn voormalige bezetter gaan? Haar zoon zei haar echter: mam, ga toch. Het is zo moeilijk voor je om je ervaringen te verwerken. Misschien helpt dit je hierbij.

En daar staat ze dan. Ik kijk naar haar en zie haar ogen rood worden. Ik zie haar verleden. Ik hoor haar verhaal. Mijn vermoeidheid is verdwenen. Daarna vertellen nog meer overlevenden hun verhaal. Mijn hart staat open voor hen.

Geachte aanwezigen,

We zijn hier vandaag bijeen om te herdenken en om eer te bewijzen aan hen die de verschikkingen in Nederlands Indië niet hebben overleefd. Maar ook om stil te staan bij iedereen die getekend is door de ervaringen vanuit deze periode.

Ieder van u die hier aanwezig is, heeft een verhaal. Een verhaal over een geliefde, een familielid die er niet meer is en die wij hier, samen met u, herdenken. Of een verhaal over diep respect voor wat de slachtoffers en overlevenden van deze oorlog hebben moeten meemaken.

Het thema van de Nationale Indiëherdenking 2017 is 'Verhalen Over Leven'. Het gaat over de onbegrensde kracht van verhalen, over de mens achter de geschiedenis. Over hoe persoonlijke verhalen van zowel overlevenden als degenen die het leven lieten, doorleven in de huidige en komende generaties.

Een steeds groter deel van de bevolking kent de verhalen van de Japanse bezetting en de Bersiap-tijd alleen uit overlevering. Dit jaar is het precies 75 jaar geleden dat de Japanners Nederlands-Indië binnenvielen. Een jaar waarop het leven van velen drastisch zou veranderen. Drie jaar later werd het Koninkrijk der Nederlanden, waar Nederlands-Indië bij hoorde, bevrijd, en waren er nog slechts enkelen onder u die ooggetuigen waren.

Het Indisch Herinneringscentrum heeft ook dit jaar weer verhalen gedocumenteerd. Onder de titel 'Ik geef het door' vindt u er ook de verhalen van de tweede en derde generatie die de verhalen doorgeven. Verhalen die voorkomen dat de beelden van die tijd verbleken en de emoties vervagen.

Verhalen vertellen is niet altijd mogelijk. Er zijn mensen die niet van hun ouders of andere familieleden hebben gehoord wat zij hebben meegemaakt. Simpelweg omdat het vertellen te moeilijk was. In 2016 vertelde Chris de Ceuninck in een documentaire die uitgezonden werd door de NOS dat hij in een doos op zolder spullen ontdekt die het verhaal vertelde van zijn overleden ouders.

Een verhaal over verschrikkingen, ontberingen, verlangens en hoop. Een verhaal dat hij voorheen nooit had gehoord. Een verhaal dat nu wel gedeeld is met de wereld opdat zij en de vele anderen getroffen niet zullen worden vergeten.

Na het eind van de bijeenkomst in Japan kwam er een oude man naar mij toe. Hij stapte op mij af met ferme pas. Kwiek voor zijn leeftijd. Zijn ogen keken me helder toe vanuit zijn bebaarde en getaande gezicht. Net als de oudere dame had ook hij getwijfeld om hier te komen, zo zei hij. 'Maar', vervolgde hij, het heeft me ook geholpen om te praten over mijn tijden in het kamp. Over de schamele manier van leven en het harde werk dat we moesten verrichten'. Maar ook de vriendschap en de verbondenheid tussen de medegevangenen.

Vanaf het moment dat ik vrijgelaten ben, loop ik iedere ochtend als ik wakker ben naar buiten. Ik doe dan zo - (beide handen omhoog)- en laat alle energie binnen komen. Elke ochtend weer. En elke ochtend ben ik dankbaar dat ik daar mag staan. En na vandaag' zo eindigde hij 'na vandaag kan ik dat met meer rust in mijn leven'.

Zijn verhaal raakt me tot in mijn hart. Ik zag zijn worsteling. Haat en woede over het verleden, maar ook de ruimte voor de dag van vandaag en de dankbaarheid voor het leven.

Zijn verhaal, uw verhalen en de verhalen van honderden anderen maken samen een verhaal. Een verhaal over de verschrikkingen die velen hebben moeten ondergaan ten tijde van de bezetting. Een verhaal dat ook u wellicht getekend heeft en dat voor veel mensen nog iedere dag de werkelijkheid kleurt.

Laten we luisteren naar dat verhaal. Het is een verhaal dat we nooit mogen vergeten. Uit respect voor hen die getekend zijn door verdriet uit dit verleden. Uit respect voor hen die niet meer met ons zijn.

Toespraak Luitenant-kolonel E.R.L. Saiboo, Algemeen Voorzitter Bondsbestuur van de Bond van Wapenbroeders

[bondvanwapenbroeders@gmail.com]

Zeer geachte aanwezigen hier vanavond bijeen bij het tot de verbeelding sprekende Indië-monument.

Burgemeester mevrouw Van 't Veld en de heer Bouwens hartelijk dank voor het betrekken van de Bond van Wapenbroeders bij deze herdenking. Ook gaat onze dank uit naar Mevrouw Willems, voorzitter van de afdeling Amstelland van de Bond van Wapenbroeders, voor de ondersteuning bij de voorbereiding.

De afdeling Amstelland van de Bond van Wapenbroeders is al jarenlang nauw betrokken bij de Indië-herdenking. Bij diverse eerdere herdenkingen heeft de toenmalige voorzitter van de afdeling Amstelland de heer Van Lith een toespraak gehouden. De heer Van Lith, eind vorig jaar overleden, had zelf ook een Indië achtergrond, was zeg maar een ooggetuige. Ik heb die achtergrond niet en aan mijn uniform kunt u afleiden dat ik nog in actieve militaire dienst ben. Ik ben dus van een jongere generatie veteranen en treedt hiermee in de voetsporen van de heer Van Lith.

Ook bij de al 92 jaar oude Bond van Wapenbroeders wordt het stokje van herdenken overgenomen door de jongere generatie. Herdenken was in de Nederlandse cultuur niet vanzelfsprekend, toch bestaat de tendens dat ook jongeren steeds meer participeren bij herdenkingen.

Vandaag is in ons midden het Vaandel van de Bond van Wapenbroeders. Het Vaandel dateert uit 1955, het draagt diverse opschriften, een daarvan is Nederlands-Indië. Het Vaandel heeft een belangrijke ceremoniële rol, ook bij herdenkingen en is daarom vandaag hier aanwezig. Dat is een militaire traditie en ik licht dat graag nader toe.

De oudste en belangrijkste militaire traditie is de herdenking van de gevallen kameraden: zij gaven hun leven in de strijd die zij samen voerden; hun offer was ook voor hun kameraden die nu leven. Het Vaandel maakt deel uit van het militaire ceremonieel.

Ik gaf eerder aan dat herdenken geen vanzelfsprekendheid is.

Het is de verdienste van de generatie van de heer Tjaco La Lau, hier bij ons vandaag aanwezig, dat de hoofdstukken Nederlands-Indië aan de nationale geschiedenis zijn toegevoegd op een moment dat vergetelheid dreigde.

Het is de verdienste van juist die generatie dat wij kennis dragen, dat wij weten en dat wij herdenken. Het is heel bijzonder dat ook vandaag, 72 jaar na het beëindigen van de Japanse bezetting, die generatie hier aanwezig is, ondanks hun hoge leeftijd. Respect daarvoor.

Indirect heeft die generatie ook aan de basis gestaan van de sociale en maatschappelijke duiding van de Nederlands-Indië periode. Wat was en is nu de impact op vele honderdduizenden landgenoten geweest? Wat is de impact geweest op hun kinderen? Niemand wil graag slachtoffer zijn, maar u was het wel. Velen van u zelfs in een hele kwetsbare periode van uw leven: u was kind of hooguit jong volwassen.

De sociale en maatschappelijke duiding kan je niet samenvatten in enkele steekwoorden. Wel in een gevoel, het gevoel: niet vergeten en nooit meer. Dat is mijn observatie en niet alleen die van mij.

Amstelveen wat u hier doet is heel bijzonder. Met uw schoolprojecten verbindt u generaties. U biedt de mensen met een Indië-achtergrond en Wapenbroeders en -zusters een herdenkings- en een ontmoetingsplaats. Dat is waardevol. Ook voor de jongere generaties om anno 2017 uit eerste hand herinneringen mee te horen en op die manier begrip en kennis te krijgen van die periode is waardevol. Herinneringen die voor de een van lang vervlogen tijden zijn, maar die voor de ooggetuigen scherp en onuitwisbaar in hun geheugen gekrast staat, als ware het de dag van gisteren. Want zo werkt dat met herinneringen.

Met elkaar herdenken, herinneren, elkaar tot steun zijn en leven in verbondenheid.

Opdat wij het offer dat gebracht is, niet vergeten.

Ik dank u voor uw aandacht.

Gedicht dhr. H.J. de Bont

[De 11-jarige Lulu Veenhuis leest het gedicht 'Gevangen Dromen' voor van haar overgrootvader Hendrikus Jacobus de Bont. Hij schreef dit gedicht in een van de vele Japanse interneringskampen waarin hij tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft vastgezeten.

Zij zal ondersteund worden door haar neef Senna (12 jaar) die ook een achterkleinkind is.]

Een gedicht van opa. Krijgsgevangene geweest in diverse kampen te Malang, Bandoeng, Tjimahi, Meester Cornelis, Singapoer en Thailand (Burma)

Gevangen dromen

*Twee jaar zijn er reeds vervlogen
Van mijn dromen en mijn strijd
Dromen die mij steeds bedrogen
Brachten mij veel leed en vreugd
Zon maan en alle sterren
Brachten mij zoo dag en nacht een groet
Schenken mij een blik van verre
Van hen die ik nog missen moet
Wanneer zal den tijd eens komen
Van vrijheid en hernieuwd geluk
Weer met vrouw en kinderen samen
Niet meer onder neem de juk
Thans is niets dan ruwe ellende
God, waar moet dit nog naar toe
Hopen wij dat Gij die vrijheid zende
Want wij zijn het strijden moe*

Toespraak dhr. T. La Lau

Dames en heren in de breedste zin welkom bij deze Indië herdenking in Amstelveen bij dit aansprekende monument van Ella van der ven.

Ik ben hier enkele weken geleden 's morgens vroeg geweest om het in dit monument uitgebeelde leed nogmaals in mij op te nemen.

En ik ontmoette hier een jonge Japanse vrouw met haar kindje op de fiets. Ik heb haar de bedoeling van de uitbeelding uitgelegd en beleefde opnieuw mijn jeugd jaren vanaf mijn 8ste tot 12e jaar zoveel jaren geleden.

Bij die uitleg wordt je geconfronteerd met je eigen invalshoek van een mogelijke of onmogelijke poging tot verzoening. Want het blijven pogingen passend in onze huidige inzichten over het verleden, het heden en de toekomstige omgang met elkaar.

Ik heb mijn schoonvader - Gerrit Jan van Heuven Goedhart - waarnaar in Amstelveen een straat is genoemd, nooit ontmoet. Hij was ook een vluchteling vanuit Nederland via België, Frankrijk en Spanje naar Engeland.

Maar ik denk dikwijls aan de uitgangspunten van de vluchtelingenorganisatie UNHCR waarin hij zo'n grote rol heeft gespeeld.

Een vluchteling is iemand die uit zijn of haar land vlucht naar een ander land. Een vluchteling die ergens in zijn of haar eigen land verblijft wordt onder de noemer gebracht van ontheemding.

Ik wil daar nog iets aan toevoegen; dat zijn degenen die in hun eigen ziel, waar ook ter wereld, opgezaald zijn met onverwerkt verdriet, verdriet dat geen of nog geen uitweg heeft kunnen vinden en dit ook moeilijk of niet met anderen konden of kunnen delen. Maar het zijn ook degenen die zo nodig het leed van ouderen hadden willen horen en hadden willen delen.

Ook heb ik het over zoveel ontheemden in hun eigen ziel, die hier ook aanwezig zijn en daar hoor ik ook bij.

Degenen die na de oorlog uit de tropen terugkwamen in Nederland werden repatrianten genoemd. Repatrianten zijn ook vluchtelingen en het zijn ontheemden in de betekenis die ik er aan geef, ontheemd in de eigen zielenroerselen.

Ik heb mij dikwijls afgevraagd hoe diepgaand de nazorg is van de oorlogvoerende landen, en welk land hoort daar niet bij?

In het Tjidengkamp verbleef ik met mijn moeder met zes kinderen.

Van een vriendin kreeg zij het bericht dat haar man, onze vader in Burma was overleden aan uitputting en ondervoeding.

Twee dagen later werden de twee oudste broers naar een mannen/jongenskamp getransporteerd.

Het zwaarst was voor mij de ondervoeding, ziektes en de nachtelijke opkomstverplichting onder leiding van de maanzieke kampkommandant Sonei. Ik was getuige van een afranseling van kinderen, die gelukkig mede werd opgevangen door een leidster van een jongenswerkploeg waarvan ik deel uit maakte.

Zo kwam overigens tijdens het denken over deze tijd bij mij naar boven dat een vriend die destijds was vrijgekomen uit het concentratiekamp Theresienstadt bij de verplichting van zijn dienstplicht bij het KNIL als militair werd ingedeeld.

Vele vrouwen werden bij de terugkomst van hun echtgenoten uit de tropen verplicht tot de vervulling van de functie van niet opgeleid verpleegster.

De zwiigende zorg wordt in dit monument zo liefdevol uitgedrukt.

Enkele jaren geleden heb ik op uitnodiging van de Japanse regering mogen spreken bij het "cross" monument in Mitzumaki in Japan waar honderden Nederlandse militairen uit de 2e wereldoorlog begraven liggen. Het monument wordt onderhouden door de kinderen van de plaatselijke basisschool. Bij onze groep behoorde ook iemand van 91 jaar die de atoombom van Nagasaki had overleefd. Recentelijk heeft hij in Amstelveen drie onderscheidingen gekregen die de overheid had vergeten uit te reiken.

Door een ingeving op een vroege ochtend voor het vertrek heb ik de volgende tekst die ook in het Japans is vertaald regel voor regel in het Engels kunnen uitspreken: en die tekst is ook hier van toepassing;

*wij herdenken het licht uit het verleden en heden dat wij niet meer zien;
wij herdenken de klank uit het verleden en heden die wij niet meer horen;
wij zullen het licht en de klank uit het verleden en heden samenvoegen
of deze nu komen uit het oosten, het westen, het noorden of het zuiden;
wij zullen ze samenvoegen en gezamenlijk naar de toekomst uitdragen.*

Bij een bezoek aan de Borobudur op Java, heeft een Indonesische gids deze tekst gedanst en daarbij de betekenis uitgelegd van de vier windstreken.

*het noorden, vreesloosheid
het zuiden, liefdadigheid,
het westen geestelijke verdieping
en het oosten: verlichting.*

Tijdens deze herdenkingsdag van de 2e wereldoorlog in de tropen voel ik de verbondenheid met de Indonesiërs en in het bijzonder de romusha's die in de oorlog ook zoveel hebben geleden. Het meest tragische vind ik het verhaal van diegenen die dachten via het aangelegde spoor weer naar huis konden lopen ondanks hun ziekten en ondervoeding.

Ik heb met de Nederlandse Oorlogsgravenstichting het graf van mijn vader in Burma bezocht en daar aarde uit mijn tuin uitgestrooid en aarde van zijn graf meegenomen naar huis. Deze aarde heb ik recentelijk met mijn dochter uitgestrooid bij het graf van mijn grootvader in Jakarta.

Toch is de reis waar wij allen vandaag zoveel innerlijke waarde aan hebben toegevoegd nog niet ten einde.

Ontheemding is blijvend ons deel.

Samenkomen is een poging tot verzoening.